

В результаті дослідження праць провідних іноземних науковців з питань ефективності можемо зробити висновок, що зміст поняття «ефективність функціонування підприємства» розширився, і, окрім результативності і продуктивності, включає багато інших сторін діяльності організацій, пов'язаних із аналізом ринків, управлінням і персоналом, вивченням потреб, розподілом ресурсів, готової продукції. При цьому базовим принципом управління ефективністю є розуміння того, що підвищення ефективності функціонування підприємства не є самоціллю, а розглядається в контексті задоволення потреб усіх сторін, зацікавлених в його діяльності. Тож ефективність функціонування підприємства на сучасному етапі може бути визначена як комплексна категорія, яка характеризує здатність підприємства досягати поставлених цілей при заданому рівні інтенсивності використання ресурсів і задовольняти очікування зацікавлених груп із врахуванням платоспроможного попиту, а також адаптуватись і розвиватись, виживати в довгостроковому періоді.

6.6 Теоретичні аспекти трактування понять “ризик” та “ризик інвестиційного проекту”

Будь-яка діяльність чи процес супроводжується ризиком. Рівень впливу того чи іншого ризику визначається різними факторами, які можуть по-різному впливати на об'єкт чи суб'єкт з різними наслідками впливу. Наприклад, відхилення на кілька міліметрів у будівництві будинку не так буде критично, як таке ж відхилення у нанотехнологіях. У фінансових розрахунках збільшення вартості ціни на хліб на 1% не буде таким значним, як збільшення вартості автомобіля на тих же 1%. Ще один приклад – мале підприємство не впливає на рівень валютного курсу, але для одного підвищення валютного курсу може призвести до зростання ціни на продукцію, а це у свою чергу зменшить обсяги продажу, що негативно позначиться на обсягу отриманого прибутку, а інше підприємство, яке зазджувало свої планові витрати за допомогою валютних опціонів, не зазнало негативного впливу.

А тепер перейдемо до найактуальнішого запитання усіх інвесторів: скільки я зможу заробити і за який період часу? Якщо унаслідок рішення інвестори приймали в умовах повної визначеності, тоді ці питання були б неактуальними. Але ніхто не може стовідсотково передбачити чи спрогнозувати майбутнє, тому і не може повністю бути впевненим у правильності та ефективності свого рішення, особливо в умовах наявності кількох альтернатив, довготривалості реалізації рішення, та рішення, яке більш приближене до умов екзогенного середовища з усіма впливаючими причинно-наслідковими складними зв'язками між багатьма факторами.

Таким чином, при оцінюванні ефективності того чи іншого інвестиційного рішення необхідно враховувати ризики, які можуть спричинити відхилення фактичного результату від планового чи недосягнення цілей, а також призвести до додаткових фінансових чи інших

витрат, додаткових збитків тощо. Як свідчать результати спостереження Standish Group Chaos, у сучасній інвестиційній практиці із усіх реалізованих реальних проектів тільки 32% є успішними, 44% – спірними, а 24% являють собою провальні проекти¹.

Почнемо наш аналіз з розгляду поняття “ризик”, яке у різних мовах визначається як: круча, скеля (ridsikon, ridsa) – у грецькій; небезпека, загроза, лавірування між скелями (risiko, risikare) – в італійській; загроза, ризикувати (risday) – у французькій, тобто «об’їжджати кручу, скелю»².

Досить часто поняття “ризик” замінюють поняттями “небезпека”, “загроза”, “невизначеність”, “непевність”, які мають деякі відмінності.

Так, поняття “небезпека” Цікановська Н.А.³ трактує як потенційну можливість деструктивного, дестабілізуючого впливу сукупності чинників на стан об’єкта дослідження. Якщо за наявності певних передумов така можливість стає реальною, тобто настання негативних наслідків впливу є майже невідворотнім, говорять про переростання небезпеки у загрозу. Так, П. Белов⁴ під небезпекою розуміє можливість спричинення шкоди, тоді як загрозу тлумачить як вже чинну небезпеку. О. Сергупін⁵ вважає, що небезпека – це «усвідомлювана, але не фатальна імовірність нанесення шкоди кому-небудь або чому-небудь, що визначається наявністю певних об’єктивних і суб’єктивних чинників. Являє собою об’єктивно існуючу можливість негативного впливу, у результаті чого може погіршитись стан об’єкту».

Наслідки реалізації ризику найчастіше проявляються у формі фінансових втрат або неможливості отримання очікуваного прибутку, проте ризик, на відміну від небезпеки чи загрози, характеризується поєднанням можливостей досягти як небажаних, так і сприятливих відхилень від запланованих результатів.

Між ризиком та невизначеністю є відмінність, яка полягає в тому, що особи, які приймають рішення, мають різні уявлення про ймовірність очікуваних подій. Тому ризик наявний тоді, коли ймовірність можна визначити на підставі попереднього періоду, невизначеність існує в той час, коли можливість наслідків визначається суб’єктивно, оскільки конкретні дані відсутні⁶. Невизначеність, пов’язана з можливістю виникнення в ході реалізації проекту несприятливих умов, ситуацій та наслідків, називається

¹ Тихомирова О.Г. Управление проектом: комплексный подход и системный анализ: монография. Москва: НИЦ ИНФРА-М, 2014. 301 с.

² Сагоговська О.В. Особливості аудиту оцінки ризиків інвестиційних проектів. Бізнес Інформ. 2015. № 7. С. 108-113.

³ Цікановська Н.А. Інтерпретація понять "виклик", "небезпека", "загроза" та "ризик" у теорії фінансової безпеки. Фінансовий простір. 2013. № 3. С. 110-114.

⁴ Белов П. Вызовы национальной безопасности России в XX веке. Обозреватель. 2000. № 4 (123). С. 40-43.

⁵ Сергунин А.А. Международная безопасность: новые подходы и концепты. Политические исследования. 2005. № 6. С. 126-137.

⁶ Салига К.С. Реалізація інноваційного проекту в умовах ризику та невизначеності економічної ефективності. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 7. С. 10-16.

ризиком¹. Невизначеність – це множина станів внутрішнього та зовнішнього середовища проекту².

Г.О. Бардиш³ вважає, що невизначеність – це стан неоднозначності розвитку конкретних подій у майбутньому, ступінь нашого незнання і неможливості точного передбачення основних величин і показників діяльності підприємства, зокрема й реалізації інвестиційного проекту. Ризик – економічна категорія, що може як бути, так і не бути, в основі якої лежить невизначеність конкретної господарської чи іншої ситуації і яка зумовлена браком повної інформації. Інвестиційні розрахунки здійснюють в умовах невизначеності, тому є ймовірність виникнення несприятливих ситуацій, які призведуть до зниження ефективності проекту або додаткових збитків. Це означає, що всі проекти є ризикованими⁴. Таким чином, можна вважати, що поняття "невизначеності", "ризикованості" та "непередбачуваності" притаманні певною мірою будь-якому інвестиційному проекту, тому їх вплив може набувати різноманітних форм та значення.

Поняття «непевність» і «ризик» стосовно проектної діяльності можна визначити так: під непевністю розуміють неповноту чи неточність інформації про умови реалізації проекту, зокрема пов'язані з ним витрати й результати. Непевність, що пов'язана з можливістю виникнення при реалізації проекту несприятливих ситуацій і наслідків, характеризується поняттям «ризик»¹.

Овчиннікова А.В.⁵ виокремлює два підходи до трактування категорії ризик: процесний та об'єктний (ризик як ймовірність настання негативного результату; ризик як невизначеність результатів, що може проявитися як в настанні негативного результату, так і позитивного; ризик як результат суб'єктивного сприйняття об'єктивних фактів).

У науковій літературі немає однозначного визначення поняття "ризик". Серед авторів, які трактують поняття "ризик" як ймовірність, варто згадати таких, як Кузьмін О.Є., Подольчак Н.Ю., Подольчак Н.І.⁶, які зазначають, що ризик – це ймовірність виникнення втрат, недоотримання прибутків, небажаного розвитку середовища функціонування, відхилення від установлених цілей; Фридман Дж. та Ордуей Н.М.⁷ трактують ризик як ймовірність того, що отриманий надалі прибуток та інші вигоди від реалізації проекту будуть відрізнятися від планованих. Подібної думки дотримуються Шарп У.Ф., Александер Г.Дж. та Бейлі Дж.⁸, вказуючи, що ризик – це

¹ Федущин І.Б. *Управління проектами в підприємницькій діяльності: конспект лекцій*. Тернопіль, 2016. 161 с.

² Пуліна Т.В. *Сучасні аспекти та методи управління ризиками інноваційних проектів в Україні*. Економіка та держава. 2017. № 10. С. 4-8.

³ Бардиш Г.О. *Проектне фінансування: підручник*. Львів: ЛБІ НБУ, 2006. 463 с.

⁴ Бардиш Г.О. *Проектний аналіз: підручник*. Київ: Знання, 2006. 415 с.

⁵ Овчиннікова А.В. *Місце маркетингових ризиків в реалізації інвестиційних проектів*. Сталый розвиток економіки. Хмельницький, 2013. № 2 (19). С. 320-324.

⁶ Кузьмін О.Є., Подольчак Н.Ю., Подольчак Н.І. *Управління ризиками в інноваційній діяльності: навчально-методичний посібник*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2009. 176 с.

⁷ Фридман Дж., Ордуей Н.М. *Анализ и оценка приносящей доход недвижимости: Пер. с англ*. Москва: Дело Лтд., 1995. 480 с.

⁸ Шарп У.Ф., Александер Г.Дж., Бэйли Дж. *Инвестиции: учебник*. М.: Инфра-М, 2001. 1028 с.

ймовірність відхилення фактичного результату від очікуваного, або рівень невизначеності, який можна виміряти.

Серед інших науковців ризик трактується як можливість. Наведемо декілька визначень. За словами Ілляшенко С.М.¹ ризик у загальному випадку слід розглядати як можливість або загрозу відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних. Непомнящий Є.² трактує ризик як можливість певної небезпеки, яка негативно впливає на результати діяльності підприємства. Під ризиком, на думку Сенейко Ю.В.³, треба розуміти можливість настання певної ситуації, яка може виникнути в будь-якій діяльності і може відхилитись від поставленої мети (призвести до виникнення втрат або недоотримання прибутку) або залишитись незмінною.

Як дію (діяльність, подію) трактують ризик такі науковці, як: Данченко О.Б.⁴ (ризик – невизначена подія або умова, наступ якого негативно або позитивно позначається на цілях проектів, таких як зміст, розклад, вартість і якість); Донець Л.І.⁵ (ризик – діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого є можливість якісно і кількісно оцінити ймовірність досягнення передбаченого результату, невдачі, відхилення від мети); Ожегов С.І.⁶ (ризик – дія на удачу, сподіваючись на щасливий результат) та інші.

Дослідження категоріального апарату дозволило авторам виокремити інші аспекти трактування поняття “ризик”:

1. Небезпека. Ризик тлумачиться як небезпека, можливість збитку або втрати та можливість небезпеки або дія навмання зі сподіванням на щасливий вихід⁷.

2. Збитки (втрати). Під ризиком розуміють прогнозовану векторну величину збитку, що може виникати внаслідок ухвалення рішень в умовах невизначеності та реалізації загрози⁸. Ризик в економічному розумінні передбачає втрати (збитки), ймовірність яких пов'язана з наявністю невизначеності (браку або недостовірності інформації), а також зиск і прибуток, отримати які можливо лише завдяки діям, пов'язаним із ризиком⁹.

3. Економічне явище. Ризик – це економічне явище, що характеризує ступінь відхилення планових та фактичних показників діяльності

¹ Ілляшенко С.М. *Економічний ризик : навчальний посібник*. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 220 с.

² Непомнящий Е.Г. *Инвестиционное проектирование: учебное пособие*. Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2003. 262 с.

³ Сенейко Ю.В. Сучасні підходи до трактування категорії “ризик”. *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С. 206-211.

⁴ Данченко О.Б. *Класифікація відхилень в проектах: ризики, проблеми, зміни*. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2014. № 9. С. 72-79.

⁵ Донець Л.І. *Економічні ризики та методи їх вимірювання : Навчальний посібник*. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

⁶ Ожегов С.И. *Словарь русского языка*. Москва : Советская Энциклопедия, 1970. 900 с.

⁷ Meriam-Webster's Biographical Dictionary. Springfield : Merriam-Webster, Inc., 1995. 1170 p.

⁸ Кошель А.О. *Поняття ризику та його види при використанні земельних ресурсів у ринкових умовах*. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldaw/APK/2010_1/files/10kalimc.pdf.

⁹ Шегда А.В., Голованенко М.В. *Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навчальний посібник*. Київ : Знання, 2008. 271 с.

підприємства, які могли бути спрогнозованими під час планування з певним рівнем ймовірності. Відхилення можуть бути як позитивними, так і негативними для виробничо-господарської діяльності машинобудівних підприємств¹.

4. Економічна категорія. Ризик – це економічна категорія, яка відображає особливості сприйняття заінтересованими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обтяжені можливими загрозами і невикористаними можливостями².

5. Об'єктивно-суб'єктивна категорія. Ризик – об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана з подоланням невизначеності, випадковості, конфліктності в ситуації неминучого вибору, що відображає ступінь досягнення суб'єктом очікуваного результату³.

6. Стимул. Ризик – великий стимул для одержання додаткового прибутку, специфічного підприємницького доходу⁴.

7. Реальність. Ризик – об'єктивна реальність, яку необхідно враховувати під час планування діяльності в майбутньому⁵.

8. Невизначеність, спосіб дії. Ризик – це невизначеність в отриманні доходу, який залежить від загального стану економіки, це спосіб дії у ситуації невизначеності⁶.

Аналіз трактувань поняття ризику науковцями дозволив виокремити такі аспекти як: подія, дія, діяльність чи спосіб дії, ймовірність, можливість, небезпека, загроза, втрати.

Ймовірність можна виразити як числову характеристику можливості того, що випадкова подія відбудеться в умовах, які можуть бути відтворені необмежену кількість разів⁷.

На нашу думку, ризик існує тільки тоді, коли існує невизначеність. Тобто, знаючи, що завтра середа, чи знаючи, що після 31 березня буде 1 квітня ми не можемо говорити про ризик. Ризик буде тільки тоді, коли певна подія може відбутись, або не відбутись. Неймовірно (теоретично 0 %), що після вівторка буде не середа, а після 31 березня буде 2 квітня чи інша дата. Тому в даному випадку ми маємо справу про подію, яка з певною

¹ Беднарська О.Р. Суть та види ризиків у плануванні діяльності машинобудівного підприємства. Вісник Національного університету "Львівська політехніка": Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. № 606. С. 8-15.

² Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 480 с.

³ Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2007. 464 с.

⁴ Половкін П., Зозюлок А. Предпринимательские риски и управление ими (теоретико-методологический и организационный аспекты). Российский экономический журнал. 1997. № 9. С. 73-74.

⁵ Сахарцева І.І., Шляга О.В. Ризики економічної діагностики підприємства: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2008. 380 с.

⁶ Христиановський В.В., Поликов Ю.Н., Щербина В.П. Экономический риск и методы его измерения. Донецк, 1999. 250 с.

⁷ Ймовірність. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ймовірність>.

імовірністю може як відбутись, так і не відбутись. Притримуємось думки тих науковців, які вважають ризик подією (дією, діяльністю), тобто випадковою подією. Випадкова подія, згідно трактування Вікіпедії¹, – це подія, яка при заданих умовах може як відбутись, так і не відбутись, при чому існує визначена ймовірність p ($0 \leq p \leq 1$) того, що вона відбудеться при заданих умовах.

Ймовірність (можливість) відхилення фактичного результату від очікуваного, можливість певної небезпеки, імовірність виникнення втрат, недоотримання прибутків, небажаного розвитку середовища функціонування тощо вважаємо як наслідок настання (чи ненастання) випадкової події (дії, діяльності). Ми невпевнені у результатах будемо тільки тоді, коли ми стовідсотково не володіємо інформацією чи не володіємо повною інформацією про майбутні події. Таким чином, ризик породжується невизначеністю та випадковістю, які виступають його основними властивостями².

Науковець Салига К.С.³ пропонує виокремлювати підходи до визначення ризику з погляду класичної та неокласичної теорії. Класична теорія трактує ризик як математичне сподівання втрати внаслідок реалізації неправильно прийнятого рішення. Це трактування закріпилося на практиці та визначає ризик як таку можливу невдачу чи небезпеку, якої слід уникати або зводити до мінімуму. За неокласичною теорією, ризик ототожнюється не з математичним сподіванням втрат, а з дисперсією, тобто величиною коливання результатів. Принципова відмінність між цими підходами полягає в тому, що другий підхід пов'язує поняття ризику як з можливістю невдачі, так і з шансом прибутку (тобто враховуються не тільки негативні, а й позитивні наслідки ризику). З цього випливає висновок, що можна говорити не тільки про ризик втрат, а й про ризик вигоди. Також науковець зазначає й інші підходи до визначення поняття ризику: як до "дії без розрахунку", "дії наосліп", "загрози втрат", "втрати ресурсів", "ймовірності зазнати збитків", "міри непевності в одержанні доходів", "міри досягнення очікуваного результату", "невизначеності доходів" тощо.

Аналізуючи трактування науковцями поняття "ризик", доходимо висновку, що більшість схиляються до думки, що ризик – це подія, можливість чи ймовірність настання події, які призводять до негативного наслідку: недоодержання доходу чи прибутку, додаткові втрати (збитки) тощо. Меншість притримується думки про позитивний ефект від настання ризику: удача, щасливий результат, додатковий дохід чи прибуток. Тобто, можливість (імовірність) відхилення фактичних результатів від запланованих можуть бути як небажані, так і сприятливі. Серед вивчених наукових джерел

¹ Випадкова подія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Випадкова_подія.

² Чернобай Л.Л., Кулиняк І.Я. Ризики лізингової діяльності: сутність та класифікація. Вісник НУ "Львівська політехніка": Проблеми економіки та управління. Львів, 2011. № 698. С. 322-328.

³ Салига К.С. Реалізація інноваційного проекту в умовах ризику та невизначеності економічної ефективності. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 7. С. 10-16.

можемо відмітити тезу Сенейко Ю.В.¹ про те, що під впливом ризику може бути відхилення від поставленої мети (у більшу чи меншу сторону), а й ситуація може бути незмінною.

На нашу думку, ризик може призводити до виникнення не тільки негативних чи позитивних наслідків, а й нейтральних. Спробуємо це пояснити на простому прикладі. Ми плануємо прийти на зустріч на певну годину, запланувавши, якщо вийдемо маршрутним транспортом, то встигнемо згідно графіку. Якщо ми встигнемо на транспорт, то наші плани будуть відповідати фактичному результату. У даній ситуації може виникнути ще три варіанти: 1) ми не встигли на маршрутний транспорт – прийдеться добиратись до місця зустрічі пішки. У даному випадку ми запізнимось на зустріч – це негативний наслідок настання ймовірної (випадкової) події; 2) ми зустріли нашого сусіда, який машиною їде у нашому напрямку і погоджується нас підвезти – це позитивний результат – ми прибудемо на зустріч швидше запланованого часу (ще встигаємо випити кави і підготуватись, ніхто не настунив у маршрутному транспорті нам на взуття тощо); 3) ми не встигли на маршрутний транспорт і вирішуємо йти пішки, усвідомлюючи, що не встигнемо на зустріч. Але через деякий час зустрічаємо знайомого, який випадково їде у тому ж напрямі і він погоджується нас підвезти. У кінцевому підсумку, ми на зустріч встигаємо, при чому час прибуття буде той самий, якби ми їхали маршрутним транспортом (він їде повільніше, ніж наш знайомий власним автомобілем, який нас зустрічає посеред дороги). У даному випадку можна говорити про нейтральний результат настання ризику. Таким чином, незалежно від того, чи відбулася випадкова подія чи ні – але результат досягнутий і відповідає плановому. Аналогічно можна охарактеризувати негативні, позитивні та нейтральні наслідки настання ризику у економічній сфері, зокрема і при реалізації інвестиційних проєктів.

Аналіз результатів наукового дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, положень міжнародних та вітчизняних стандартів та інших нормативно-законодавчих та регуляторних актів в сфері ризик-менеджменту, виявлення та врахування їх переваг і недоліків дозволили сформулювати уточнені визначення сутності понять “ризик” та “ризик інвестиційного проєкту”.

Отже, підсумовуючи вище сказане, наведемо наше бачення до трактування поняття “ризик”. **Ризик** – це випадкова подія, яка з певним рівнем ймовірності може вплинути на хід виконання роботи (процесу, проєкту) і спричинити негативні, позитивні чи нейтральні результати прийнятого рішення.

Виокремлюють об’єкт та суб’єкт ризику. Об’єкт ризику – це економічна система, оцінити ефективність та умови функціонування котрої на перспективу у вичерпній повноті та з необхідною точністю неможливо, а суб’єкт ризику – особа або колектив, які зацікавлені в результатах керування

¹ Сенейко Ю.В. Сучасні підходи до трактування категорії “ризик”. *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С. 206-211.

об'єктом ризику і мають відповідну компетенцію щодо керування та прийняття відповідних рішень стосовно об'єкта ризику.

В умовах ринкової економіки ризик супроводжує будь-які управлінські рішення. Особливо це стосується інвестиційних рішень, наслідки прийняття яких позначаються на діяльності підприємства протягом тривалого періоду часу. Тому дослідження інвестиційних ризиків, виявлення факторів, які їх викликають та обчислення можливих втрат – ось важливі проблеми, на які необхідно зважати сучасним інвесторам, приймаючи рішення щодо реалізації інвестиційного проекту¹.

Проаналізовано підходи науковців до трактування категорій “ризик проекту” та “ризик інвестиційного проекту”, результати наведено у табл. 1-2.

Таблиця 1 – Трактування поняття “ризик проекту” у наукових джерелах

Автори, джерело	Трактування понять
Теренчук С.А., Єременко Б.М., Журибеда Д.Б. ²	Ризик проекту – подія або умова, яка у випадку виникнення має позитивний або негативний вплив щонайменше на одну із цілей проекту.
Том ДеМарко ³	Ризик проекту – можлива в майбутньому подія, що приведе до небажаних результатів.
Руководство РМВОК, 2009 ⁴	Ризик проекту – це невизначена подія або умова, яка в разі виникнення має позитивний або негативний вплив щонайменше на одну з цілей проекту, наприклад: терміни, вартість, зміст або якість (тобто залежно від конкретного проекту: коли мета проекту визначена як задача результатів згідно з визначеним розкладом або як задача результатів, що не перевищують за вартістю обумовленого бюджету тощо).
Гавриш О.А., Кавун В.А. ⁵	Проектний ризик – ймовірність виникнення непередбачених фінансових наслідків, які можуть характеризуватися втратами або прибутком від очікуваного інвестиційного проекту в ситуації невизначеності умов його здійснення.
Федишин І.Б. ⁶	Проектні ризики – це чинники, що загрожують одержанню головними учасниками проекту запланованого фінансового результату (кредиторами – позичкового відсотка, фундаторами та власниками проектної компанії – прибутку).

¹ Дзюрах Ю.М., Подольчак Н.Ю. *Теоретичні аспекти управління інвестиційними ризиками в умовах забезпечення економічного розвитку держави / Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи : Колективна монографія / Авт. кол. А.В. Рибчук, І.Я. Кулиняк, Т.В. Кулініч та ін. / За заг. ред. проф. А. В. Рибчука. Львів : Видавництво «Растр-7», 2017. 458 с.*

² Теренчук С.А., Єременко Б.М., Журибеда Д.Б. *Моделі і методи оцінки ризиків в інвестиційних будівельних проектах в умовах невизначеності. Теорія і практика будівництва. 2009. № 5. С. 49-53.*

³ Том Де марко, Тимоти Листер. *Вальсирія с Медведями: управление рисками в проектах по разработке программного обеспечения (перевод А. Арефьев, Ю. Яновская, А. Баженов). Москва : p.m.Office, 2005. 208 с.*

⁴ *Руководство к Своду знаний по управлению проектами РМВОК / Project Management Institute, Inc., 2009. 388 с.*

⁵ Гавриш О.А., Кавун В.А. *Критичний аналіз нормативних засад управління проектними ризиками. Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". 2017. № 14. С. 216-222.*

⁶ Федішин І.Б. *Управління проектами в підприємницькій діяльності : конспект лекцій. Тернопіль, 2016. 161 с.*

Закінчення табл. 1

Автори, джерело	Трактування поняття
Управління проектами. Довідник для професіоналів ¹	Проектний ризик – потенційна, кількісна вимірна можливість небажаних ситуацій і пов'язаних з ними наслідків у вигляді втрат, збитків.

Джерело: систематизовано авторами

Таблиця 2 – Трактування поняття “ризик інвестиційного проекту” у наукових джерелах

Автори, джерело	Трактування поняття
Верба В.А., Загородніх О.А. ²	Ризик інвестиційного проекту – це ймовірність визначеного рівня втрат фірмою частини своїх ресурсів або недоотримання доходів, або прояву додаткових втрат при реалізації проекту.
Майорова Т.В. ³	Ризик інвестиційного проекту – це сукупність ризиків, які передбачають загрозу економічній ефективності проекту, що виражається в негативному впливі на потоки грошових коштів.
Кошечкін С. ⁴	Вводить нову концепцію ризику інвестиційного проекту, пропонуючи розглядати ризик як можливість (Р) втрат (L), яка виникає внаслідок необхідності прийняття інвестиційних рішень в умовах невизначеності.
Макалюк І.В., Бабенко І.Ю. ⁵	Ризик інвестиційного проекту – це ймовірність того, що вкладені грошові засоби у певний проект (з метою отримання прибутку) знеціняться внаслідок діяльності органів управління, влади чи економіки в цілому.

Джерело: систематизовано авторами

Загалом, визначення ризику та ризику інвестиційного проекту тісно пов'язані між собою, тільки ризик інвестиційного проекту виникає в рамках певного інвестиційного проекту та має вузько спрямовану специфіку. Тому розгляд етимології та підходів до трактування ризику за основними науковими та нормативними засадами дають змогу зосередитись на загальному визначенні сутності ризику та застосувати це визначення в межах певного інвестиційного проекту, орієнтуючись на специфіку інвестиційної діяльності.

За результатами проведеного категоріального аналізу, наведемо власне трактування **ризик інвестиційного проекту** як випадкової події, яка з певним рівнем ймовірності може вплинути на хід виконання інвестиційного проекту і спричинити негативні, позитивні чи нейтральні результати прийнятого інвестиційного рішення.

¹ Управление проектами. Справочник для профессионалов : Под ред. И.И. Мазура и В.Д. Шапиро. 2001. 875 с.

² Верба В.А., Загородніх О.А. Проектний аналіз : підручник. Київ : КНЕУ, 2000. 322 с.

³ Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2003. 376 с.

⁴ Кошечкін С.А. Концепція ризику інвестиційного проекту. Корпоративний менеджмент. URL: <http://www.cfin.ru/finanalysis/koshechkin.shtml>.

⁵ Макалюк І.В., Бабенко І.Ю. Управління ризиками інвестиційних проектів. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2016. Вип. 18. С. 63-70.

Отже, чим масштабніший інвестиційний проект, тим більший ризик, і тим більша ймовірність одержання негативних (недоодержання доходу чи прибутку, втрата чи додаткові витрати ресурсів, перевищення вартості проекту тощо), позитивних чи нейтральних результатів впливу ризику на заплановані цілі проекту.

6.7 Послуга і проблеми її виробництва суспільним сектором

Сучасний розвиток соціально-економічних систем не можливий без ефективного функціонування сектору суспільних благ, який виробляє та надає населенню суспільні блага та послуги. З позиції макроекономічної теорії сектор суспільних благ забезпечує суспільство тими благами, які є суспільно-необхідними, але виробництво яких ринковий механізм не здатний забезпечити, або ж виробляє в кількості, яка не достатня для забезпечення суспільного добробуту і досягнення важливих соціальних орієнтирів.

Держава фінансує виробництво таких благ через:

1. Низьку інвестиційну привабливість, яка обумовлена неконкурентністю і не виключністю в споживанні. Неконкурентність на думку Е.Аткінсона і Д.Стігліца¹ полягає в тому, що споживання благ однією особою не зменшує кількості, яка може споживатись іншою. Не виключність споживання, вчені пояснюють тим, що стягування плати за використання конкретного блага зі споживача не можливе, оскільки не можливо виключити зі процесу споживання інших осіб, які за нього не платили. До таких благ на макро рівні відносять національну безпеку, національну оборону, національне телебачення, на регіональному рівні – дороги, парки, міське освітлення, мости.

2. Велику соціальну та економічну значущість, яка характеризується на думку Ю.Ольсевича² ситуацією, коли визначений на основі ринкового платоспроможного попиту загальний обсяг вироблених і спожитих благ є значно меншим в порівнянні з оптимальним для суспільства обсягом. Автор зазначає, що в першу чергу це стосується технологічного та соціального капіталу суспільства, «недовиробництво» якого в ринкових умовах затримує розвиток всієї економічної системи. Як правило, такі блага є неконкурентними, але з різних причин можуть вироблятися, як суспільним так і приватним сектором. Залучення суспільного сектору необхідне, бо якщо вони будуть вироблятися виключно приватним сектором, то «стануть привілеєм незначної кількості соціальних груп»³. До них відносяться освіта, охорона здоров'я, наука, спорт, культура. Держава повинна стимулювати

¹ Аткінсон Э.Б. Стиглиц Д.Э. Лекции по экономической теории государственного сектора. М.: Аспект Пресс, 1995.

² Ольсевич Ю., Мазарук В. О специфике экономических институтов социальной сферы // Вопросы экономики. 2005. № 5. С. 45-54.

³ Ельмеев В.Я., Тарандо Е.Е. Общественные блага и социализация собственности // Социологические исследования. 1999. № 1. С.23-37.